

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Elhunyt a tiszt, aki elsőként lépett be a felszabadult dachau koncentrációs táborba

99 éves korában elhunyt Edward Shames második világháborús amerikai veterán, az Easy század utolsó, még életben maradt tisztje, aki a 101. hadosztálóból elsőként lépett be a dachau koncentrációs táborba, pár nappal a felszabadítása után. Miután Németország kapitulált, Edward Shames az Easy századdal együtt eljutott egészen Hitler Sasfészkeig, ahonnan néhány üveg konyakot zsákmányolt, amelyet később legidősebb fia bár micváján nyitott ki.

Gyászjelentése szerint Shames norfolki otthonában, békésen hunyt el. Shames a második világháborúban az amerikai hadsereg 101. légi szállítású hadosztálýának 506. ejtőernyős ezredéhez tartozó Easy században szolgált, és több sorsdöntő csatában is részt vett.

Ott volt a normandiai partraszálásnál, önként jelentkezett a

Pegasus-akcióba, és az Easy századal küzdött a Market Garden-hadműveletben és az ardenneki német ellenámadás feltartóztatásában, a belgiumi Bastogne-ban.

A hadsereghoz közlegényként csatlakozó Shameset az európai invázió előtt, Angliában leptették elő

őrmesterré, majd Franciaországban, harctéri kinevezéssel hadnaggyá.

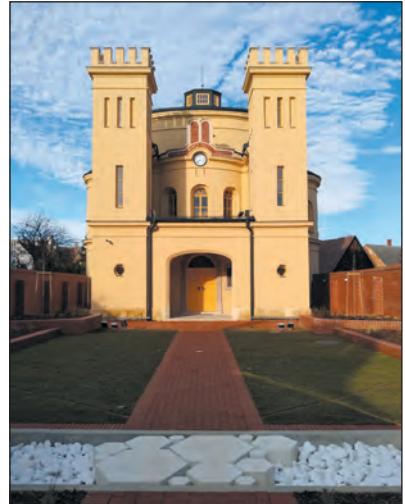
A 101. hadosztályból elsőként ő lépett be a dachau koncentrációs táborba, pár nappal a felszabadításá után. Miután Németország kapitulált, Edward Shames az Easy századal együtt eljutott egészen Hitler Sasfészkeig, ahonnan néhány üveg konyakot zsákmányolt, amelyet később legidősebb fia bár micváján nyitott ki.

A háború után az amerikai nemzetbiztonsági hivatal (NSA) közel-keletről szakértőjeként dolgozott egészen 1982-ig, de az amerikai hadsereg tartalékos állományában maradt, és ezredésként vonult végül nyugdíjba.

Az Easy század történetét Stephen Ambrose írta meg a Band of Brothers című, 1992-ben megjelent könyvében, amelyből Tom Hanks és Steven Spielberg készített HBO-minisorozatot. Shames szerepével Joseph May brit színész játszotta. Edward Shames búcsúztatását a norfolkai Forest Lawn temetőben tartották. (MTI)

Egy humanista zsidó férfiú emlékműve a kőszegi zsinagóga

Igazi építészeti kincs található Kőszeg belvárosának egyik meglehetősen csendes kis utcájában. A várkori telek két szélén emelt kiszolgálóépületek között keskeny út vezet a földsáv végén álló ékszerhez. Első pillantásra egy miniatűr, ógorrög basziliké villan föl

A szerző felvétele

emlékezetünkben: emberközeli méreteivel és arányával magára vonzza a szemlélődő tekintetét.

Az említett oldalépületek valaha rabbiházak voltak, egyikükben hitoktatás folyt, a másikban pedig a tanítók lakásai és a mikve, a rituális fűrőhely volt. A háttérben emelkedő két tornyú épület Kőszeg városa izraelitaínak imaháza, a zsinagóga.

A gyönyörű épülethez közelítvén, a kövek patakján kelünk át; a kövek, kavicsok – ezt talán mindenki tudja – a zsidó ember számára a lélek halhatatlanságának, az öröklétnak a jelképe.

A zsinagógát 1858–59-ben emelték, építetője, Schey Fülöp nagy-

kereskedő, majd bankár, korának legnagyobb helyi mecénása volt; szociális érzékenységű jótevő, aki a szabadságharc leverése után elszegényedett, sanyargatott magyarság segítésére áldozta vagyona nem kis részét. minden lehetséges módon küzdött a hadisar terheinek enyhítéséért.

Schey valójában aulikus, a Habsburg-házzhoz hű kereskedő és pénzember volt, a nemesség, az arisztokrácia kedvelt bankára. Ferenc József királytól 1859-ben nemesi címet kapott. Később az uralkodó lovagi, majd a kiegyezés évében, 1867-ben bárói címmel ismerte el a város szociális intézményeit nagylelkűen támogató bankár jótékonysági tevékenységét.

Zsidóként elsőnek Schey Fülöpöt illették ilyen nagyvonalú elismerések hazánkban. Munkássága nyomán jeles rabbik vezetésével a városban megélnélküliket a zsidó hitélet. Kőszeg zsidóságának a korábban és mindenkorére legjelesebb személyisége lépett elő.

A vészkorszakban, 1944-ben a város 104 zsidó lakóját – Szombathelyen át – Auschwitzba hurcolták, köztük minden össze tizenhatan térték vissza...

Kőszeg városának jó ízléssel és teremtő fantáziával tervezett zsinagógája egyedi, városképi építészeti értéket képvisel. Középpontos szerkesztésű tömegével a balatonfüredi Kerek-templomra emlékezett, amelyet 17 esztendővel előbb építettek a győri Fruhmann Antal tervei alapján. Mindkét templom a pantheonok világát idézi a maga sajátos, ám szerény léptékű, centrális belső terével.

A háromnegyed évszázadnyi elhalhatottság próbáját kiáltó kőszegi épület 2020-ban, miután a Magyar Állam tulajdonába került, megmenekült végre a végső leromlás, megsemmisülés veszélyétől. Napjainkra a 19. század közepi gyöngyszem a gondos felújítás eredményékképp újra megcsillantja külső és belső építészeti értékeit, a város romantikus építőművészeteinek legszebb épületeként.

Tátraíró Kulcsár Irén/Infovilág

Egy rabbi hagyatéka kalapács alatt

A Bálint Ház egyik emeleti helyiségeiben a maga nemében rendkívüli eseményről tudósítok, amely több szempontból is unikális. Az elmúlt jó néhány évtizedben nyilvános árverésről az Új Élet nem adott hírt. Közel három évtizede, ami óta ott tevékenykedem, biztosan nem.

Néhai Raj Tamás főrabbi könyvtárának jelentős része került az Eiffel Bazár (korábban Opera Antikvárium) gondozásában kalapács alá.

Még az esemény előtt rövid interjút készítettem Pataki Majával, a rabbi özvegyével, a hagyaték gondozójával.

„Közéj 12 éve hagyott itt bennünket Tamás, azóta semmi sem változott a lakásban, minden könyv a helyén állt a polcon, a régi kéziratok, papírok a bútorok gyomrában pihentek. Nekem így volt jó.

A helyzet megváltozott, a gyerekeim újra együtt akarnak lenni, egy távoli országban, Thaiföldön, új életet kezde, aminen én is a része lehetetek.

Beláttam, nem lehetek a tárgyak foglya, így fájó szívvel meg kell válnom sok mindenről, ami eddig az életem része volt, így a könyvtártól is.

A könyvek egy része így aukcióra került, hogy minél több emberhez eljuthassanak ezek a kincsek, olyanokhoz, akik értékelni és szeredni fogják őket. Ez az anyag rendkívül változatos, tartalmazza a szegedi nagy előd, Lóvá Immanuel munkáit, egy rabbi számára nélkülvilágosan készített kézikönyveket csakúgy, mint a kortársak dedikált műveit, ritka folyóiratokat, vagy éppen igazgatás világírásokat.

Habent sua fata libelli – remélem, ezek a könyvek jó kezükbe kerülnek majd, tudást és örömet szerezve új gazdáiknak.”

Ezután az Eiffel Bazár egyik munkatársával beszélgettem, aki megerősítette, hogy az elmúlt időszakban valóban nem volt részük ilyen feladatban. Majd hozzájatte: 33. árverésükön csak könyvek lesznek, de nem a rabbi által írottak. Tárgyak, személyes holmik nem.

A meghirdetett licitálást megelőző néhány napon az érdeklődők az interneten vagy akár személyesen a Katona József utca 15. szám alatti üzletükben láthatták a katalógust.

Fel lehetett készülni...

Nos, beismertem, soha nem voltam jelen ilyen eseményen, emiatt történt, hogy tudatlanul nem regisztráltam, nem kaptam számomat, melynek felmutatásával jelezhettem volna esetleges igényemet.

Szerencsére avatott barátom megtette, s így neki köszönhetően a vágyamnak megfelelően egy Szenes Hanna-kötettel lehettem gazdagabb, az alapár négyszereséért.

A helyszínen személyesen nagyon kevesen voltunk. Betudható annak, hogy telefonon és az online közvetítés jóvoltából is lehetőség adódott ajánlatot tenni, feljebb srófolni a katalógusbeli árakat.

Voltak úgynevezett vételi és megadott alaprák is.

A kikiáltást, a licitét Vincze Miklós újságíró vezette, két munkatársnő pedig az online ajánlatokat közvetítette.

Az érdeklődők az esemény első napján közel hatszáz (!) térelre tehettek ajánlatot. Kevés kötet kelt el katalógusáron.

Akarattal nem írok szerzőket, könyvcímeket.

A második napon személyesen nem vettet részt, viszont érdeklődtem az antikváumban, s megtudtam, hogy a lelkesedés, az online vásárlás nem csökkent, s kuriózumot jelentett a 958. téTEL, amely a 3000 Ft-os katalógusár helyett 100.000-ért talált gázda.

Kívánom Raj Tamás zcl családjának, legyenek boldogok egy másik földrész egyik meseszép szegmensén. Úgy legyen.

G. J.

Egy elveszettnek hitt tóra titokban megőrzött részei kerültek elő Németországban

Egy elveszettnek hitt tóra titokban megőrzött részei kerültek elő Németországban több mint nyolcvan év után. A kristályéjszakán – 1938. november 9-én – felgyűjtött görlitzi zsinagóga tórájából származó törédekekkel és azok titkával egy evangéliuskos lelkész őrizte meg több mint fél évszázadon át, majd a közelmúltban átadt a városnak. „Most jó kezekben vannak, senki sem fog óvatlanul bánni velük” – mondta el a dpa-nak Edward Mader lelkész.

Octavian Ursu polgármester azt írta, hogy a leltárba vétel és a tudományos feldolgozás után a 300

évesre becsült pergamentörökéket a nyilvánosságnak is bemutatják. A görlitzi zsinagóga tóratekercséből kivágott pergamenarábokat az utolsó pillanatban mentették meg a tűztől a felgyűjtött templomban. A lelkész szerint nem tudni, ki volt a megmentő, a törédeket egyszer csak valaki az apja, egy rendőrnövendék kezébe nyomta.

Apja egy ügyvéd tanácsára átadt a törédeket egy lelkésznek, hogy nála biztonságban legyenek a náci elől.

A lelkész özvegye 1969-ben adta oda azokat az akkor fiatal Uwe Madernak azzal, hogy őrizze meg a

Fotó: Shutterstock/Vasyl Rohan

tiket. Mader, a későbbi rendőrségi lelkész – mint elmondta – úgy vigyázott a készrásos pergamenekre, mint a szeme fényére. Bizalmatlan volt, mert a korabeli NDK, a kommunista Kelet-Németország politikája nem nagyon volt zsidóbarát, ezért úgy érezte, hogy feltétlenül titokban kell tartania a törédeket ügyét.

Uwe Mader eleinte hivatali szobájában, tapétatekercsek között rejtte el, később, az újraegyesítés után egy ajándékba kapott rendőrségi fém-szkrényben zárta el a pergameneket, a szekrény kulcsát pedig állandóan magánál tartotta. A lelkész mostanra úgy érezte, hogy a zsinagóga és a görlitzi társadalom fejlődése miatt ideje megtörni hallgatási fogadalmát és átadni a tóradarabokat a városi archívumnak.

Vége a bizalmatlanság korának – jelentette ki Mader, aki elmondása szerint szorosan figyelemmel kísérte a görlitzi társadalom fejlődését, különösképpen a zsinagógáét, amely a pusztulás évtizedei után restaurálva, kulturális fórumként nyílt meg újra tavaly júliusban. A görlitzi zsinagóga az egyetlen Szászországban, amely a tűz ellenére túlélte az 1938-as pogromot. A tóra eltűnt, eddig azt hitték, hogy odaveszett a lángokban. (MTI/dpa)

22001

91770133350099

A Muszoe tagságának soron kívüli tájékoztatása a Honvédkórház-jogosultság ügyében

A Munkaszolgálatosok Országos Egyesületének vezetősége ezúton tájékoztatja tagságát, hogy a Honvédelmi Minisztérium részéről a 2022-es évi Honvédkórház-jogosultság kiadása továbbra is csúszik. Ez sajnos a járvány óta csak nehézkesebb lett. Jelenleg is ügyintézés alatt áll, és a Muszoe várja a miniszterium illetékesétől az engedélyeket. Jó hír viszont az, hogy a késedelem miatt a Muszoe tagságát hátrány nem éri!

A Honvédkórház igazgatója ugyanis írásban is megerősítette, hogy amíg a 2022. évi engedélyek

megérkeznek, a Muszoe közel 5000 érintett tagja a 2021-es jogosultságát tovább használhatja. A kórházigazgató erről a kórház illetékes munkatársait is tájékoztatta.

Köszönöt jár ezt dr. Vendrei Gábor ezredes úrnak, a Honvédkórház igazgatójának! A Muszoe fontosnak tartja, hogy idős tagsága megnyugtató tájékoztatást és ügykezelést kapjon ebben a kritikus járványidőszakban, amit az igazgató úr respektált, és volt szíves intézkedni saját hatáskörben.

A kórházigazgató úr és az érintett

miniszterium tájékoztatása alapján viszont kérünk is kell a Muszoe tagoktól!

Tudomásunkra jutott, hogy egyik tagunk egyesületi tagságára hivatkozva egyénileg kérnézte a jogosultság meghosszabbítását. Amelyet jóhiszeműen – az érintett Muszoe-tagságának köszönhető jogosultságszerzése alapján – meghosszabbítottak egyedileg. Azóta az érintett – bár tagságunk által kapott jogosultság alapján járt el – széles körben azt terjeszti, hogy ő kilépett a Muszoe-ből, mert nincs is a jogosultsághoz tagságra szüksége, és erre biztat másokat is, hogy ő majd elintézi nekik is egyénileg, s ezen álláspontról népszerűsítésében társakra is lelt. Természetesen nem szeretnénk nevezni az illetőt, sem minősíteni az esetet.

Fel kell hívnunk a tagságunk figyelmét, hogy sem a Honvédkórház, sem a Honvédelmi Minisztérium nem fogja egyesével a jogosultságokat tömegesen meghosszabbítani, nincs kapacitásuk több emberrel (de még több tucatnál sem) a jogosultság igazolásának ellenőrzésére stb. Ezért érthető módon az ilyen jellegű magánmegkereséket elutasítják. Tény viszont, hogy az ilyen jellegű egyéni – mondjuk úgy: „akciók” – veszélyeztetették a többiek engedélyezési folyamatát, de időben minden képpen kitolták azt.

Nagyon sajnálatosnak ítélik, hogy ezzel kell foglalkoznunk, és ennek célja nem az, hogy ártunk az érintett személynek, viszavonassuk „kalózkodó” egyéni engedélyét vagy más úton-módron. Nemcsak járványhelyzetben nem lenne ez emberséges, de ez amúgy sem a stílusunk. Akkor sem, ha ő és ismerősei szembenbenéknélük buzdítanak másokat arra, hogy a Muszoe-től függetlenül egyénileg igényeljenek, és minősítik egyesületünket. Ezzel igazából nem nekünk ártanak az érintettek, hanem a többi jogosultnak, köztük az idős holokausztúlélöknek. Remélünk, hogy elegendően figyelemmel az érintett, legalább rának lesz.

Tehát minden tagunk megnyugodhat, a jogosultságuk továbbra is él, és kívánunk, hogy minél kevesebb esetben legyen rá szükségük! Inkább adjon a Teremtő önknek jó egészéget és aktív, boldog életet a 2022-es naptári évre! – áll a Muszoe tájékoztatásában.

A legendás Baár-Madas Református Leánylíceum tanulója volt, az igazgató, Áprily Lajos személye meghatározta költői pályáját.

A Pázmány Péter Tudományegyetemen tanult tovább, ahol megismerte Szerb Antalt, Halász Gábort, valamint Lengyel Balázst, akit 1944 áprilisában össze is házasodtak. A második világháború idején a katonaságtól megszökött férjével üldözöttek mentettek és bújtattak.

Első verseskötete *Kettős világban* címmel jelent meg 1946-ban, amelyért két évvel később Baumgarten-díjat kapott.

Ugyancsak 1946-ban a *Köznevelés* című pedagógiai folyóirat munkatársa lett, majd Lengyel Balázzsal megalapították az *Újhold* című folyóiratot, amely a babitsi *Nyugat* eszmeiségét és minőségigényét vállalta magára. A lapot egy idő után a hivatalos kultúrpolitika túlságosan polgárinak találta, s 1948-ban be is tiltotta.

Ezt követően csak a *Vigiliában* jelenhettek meg versei, s emellett gyerekeknek szóló műveket alkotott. 1958-tól szabadfoglalkozású íróként dolgozott. Jelentős műfordítói tevékenységet is folytatott, főként francia és német nyelvű ültetett át magyarra.

A hatvanas évektől ismét megjelentek versei, az 1969-es *Lovak és angyalok* című kötetéért József Attila-díjjal jutalmazták. Kötészettel szigorúan tartotta magát a racionalizmushoz, de a látszólagos szenvetlenség, távol-ságtartás, hűvös józáság és csillagó intellektus mögött kimondhatatlan szenvetély parázsolt.

A hatvanas évek végétől neve egyre ismertebbé vált az országhatáron túl is, külföldi folyóiratok, antológiák közölték verseit angol, német, francia és olasz nyelven.

Nemes Nagy Ágnes a hetvenes, nyolcvanas években a magyar irodalmi élet meghatározó személyisége lett, kapcsolatot tartott az emigrációban élő költőkkel, frókkal, több külföldi felolvasóesten, írótalálkozón is részt vett.

Ezzé kötődően pártytársáról, a műfordítás és a versírás gyakorlatáról, az alkotáslélektanról, verselmezésről írt.

Gyermekeknek szóló meséi közül kiemelkedik a *Bors néni könyve*, amelyből nagy sikert előadás született a Kolibri Színházban. 1986-ban Lengyel Balázzsal újraindították az *Újholdat*, amely almanach formájában évente kétszer jelent meg.

1983-ban életműve elismeréseként megkapta a Kossuth-díjat, 1991-ben pedig alapító tagja lett a Magyar Tudományos Akadémián belül szerveződő Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának. Budapesten hunyt el 1991. augusztus 23-án.

1997-ben férjével együtt posztumusz megkapta az izraeli Jad Vasem kitüntetését, mert a nyilasuralom alatt mentette az üldözötteket. 1998-ban a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Nemes Nagy Ágnes-emlékdíjat alapított a magyar esszéirodalom legjobbjainak elismerésére.

Tehát minden tagunk megnyugodhat, a jogosultságuk továbbra is él, és kívánunk, hogy minél kevesebb esetben legyen rá szükségük! Inkább adjon a Teremtő önknek jó egészéget és aktív, boldog életet a 2022-es naptári évre! – áll a Muszoe tájékoztatásában.

Ezt követően csak a *Vigiliában* jelenhettek meg versei, s emellett gyerekek-

nek szóló műveket alkotott. 1958-tól szabadfoglalkozású íróként dolgozott. Jelentős műfordítói tevékenységet is folytatott, főként francia és német nyelvű ültetett át magyarra.

A hatvanas évektől ismét megjelentek versei, az 1969-es *Lovak és an-*

gyalok című kötetéért József Attila-díjjal jutalmazták. Kötészettel szigorúan tartotta magát a racionalizmushoz, de a látszólagos szenvetlenség, távol-

ságtartás, hűvös józáság és csillagó intellektus mögött kimondhatatlan szenvetély parázsolt.

A hatvanas évek végétől neve egyre ismertebbé vált az országhatáron túl is, külföldi folyóiratok, antológiák közölték verseit angol, német, francia és olasz nyelven.

Nemes Nagy Ágnes a hetvenes, nyolcvanas években a magyar irodalmi élet meghatározó személyisége lett, kapcsolatot tartott az emigrációban élő költőkkel, frókkal, több külföldi felolvasóesten, írótalálkozón is részt vett.

Ezzé kötődően pártytársáról, a műfordítás és a versírás gyakorlatáról, az alkotáslélektanról, verselmezésről írt.

Gyermekeknek szóló meséi közül kiemelkedik a *Bors néni könyve*, amelyből nagy sikert előadás született a Kolibri Színházban. 1986-ban Lengyel Balázzsal újraindították az *Újholdat*, amely almanach formájában évente kétszer jelent meg.

1983-ban életműve elismeréseként megkapta a Kossuth-díjat, 1991-ben pedig alapító tagja lett a Magyar Tudományos Akadémián belül szerveződő Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának. Budapesten hunyt el 1991. augusztus 23-án.

1997-ben férjével együtt posztumusz megkapta az izraeli Jad Vasem kitüntetését, mert a nyilasuralom alatt mentette az üldözötteket. 1998-ban a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Nemes Nagy Ágnes-emlékdíjat alapított a magyar esszéirodalom legjobbjainak elismerésére.

Heller Ágnes becsülete

Az egyre felkorlácsoltabb napi politika s Covid-omikron hullámai közt elmerül a hír-tény-tett, hogy Franciaország elnöke – nemcsak középhatalom, de az egyik leggazdagabb kultúra hazájáé – budapesti zsúfolt programja alkalmával arra is szakított időt, hogy kilátogasson a Kozmai utcai temetőbe s letegyen egy kavicsot Heller Ágnes sírjára. (Kísérői kölcsönözhettek volna neki egy kalapot vagy kipát erre az alkalomra.) Ez a gesztszus példátlan nem a magyar politika, de a magyar kultúra történetében! Érdemes kiemelni, kimeríteni. Vagy akár a magyar zsidó kultúra ritka megbecsülésének is értékelhetjük – amelynek Ágnes a csúcsa és nagy befejezése volt. (Megannyi képviselőjével társalkodhat most odafönt vagy itt lent, a leszálló repülőktől hangsúlyos sírkertben.)

S persze ez a rendkívüli esemény ama nácereti Jehosua ben Joszef történetére is hajaz – Ágnes rólára is írt könyvet –, hogy „senki sem próféta a saját hazájában”. (Ezt Heller Ágnes azzal kapcsolatban is nemegyszer idézte, hogy dacára annak, hogy több könyve jelent meg törökül, perzsául vagy kínaiul és ki tudja – o sem – hány nyelven, de héberül egy sem.) Temetésén a magyar állam egyetlen képviselője sem vett részt, 90. születésnapjára készült Festschriftjéről egyetlen médium – köztük –

Abban a szerencsében részesülhettünk, hogy ezt a prófétasorot alkotó élete teljében felismerhattuk, és tanításai terjesztésében részt vehettünk. Pontosabban részt veszünk a jelen és a jövő időben is. Hiszen ez az ige terjesztés nemcsak az örökségünk meghatározó eleme, de a legitimációké is. A Macron-látogatástól függetlenül, szinte ezzel a kiemelkedő mozganattal egy időben jelent meg „Heller-számunk”, benne a Párizsban vele készült két utolsó interjúval. (Macron olvas Múlt és Jövő? Néhány itteni nagykövet igen – egyszer közösen látogattuk meg valamelyiküket, hogy protekcióját kérjük Claude Lanzmann önéletrajza, A patagóniai nyúl jogainak megszerzéséhez – mert már egy előszó-esszét írt róla. [Lásd. Olvasónapló 2012–2013].) Az új évben is legyünk Ágnessel, olvassuk műveit, s gondolkodunk vele. Legyen ez egyben a meleg hala is Frankofónia főhajtásáért.

Kőbányai János / Múlt és Jövő

Oltatlan feliratú sárga csillaggal mászkált egy férfi Budapesten

Az oltatlan férfi saját beszámolója szerint az, hogy a járvány miatt nem lehet koncertre és fűrőbe, egyenértékű zsidóknak a holokaust alatt elszenevedett üldözötésével.

Oltásellenes körökben világszerte nagy népszerűségen örvend, hogy saját helyzetük, vagyis azt, hogy a járvány miatt bizonyos korlátozások érik őket, mivel nem akarják beoltatni magukat, az 1940-es évek zsidóüldözéséhez hasonlítják. Ez a trend Magyarországon is terjed, elég csak néhány oltásellenes és járványtagadó Facebook-csoportba betekinteni, olvasható a Kibic cikkében.

Ezt a hasonlatot szerette volna bizonygatni az a férfi is, aki saját bevallása szerint december 24-én egy Oltatlan feliratú sárga csillagot tüzött a mellkasára, majd elkezdett sértőlgyűjtően Budapesten, a Mammút bevásárlóközpont környékén. Mindenről ő maga számolt be egy nyilvános Facebook-posztban.

A férfi arról ír, hogy volt, aki örömmel fogadta, hogy a több millió zsidó elpusztításának egyik jelképe ahhoz hasonlítja, hogy némi korlátozások érik amiatt, mert nem hajlandó beoltatni magát. Többen azonban nemetszésük fejezték ki a látvány kapcsán. Ezt a férfi az oltatlanokkal szembeni „üldözötés” jeleként értékelte:

Erre annyit közölt velem: „Na húzzál innen.” Csak azt nem tette hozzá, hogy „mocskos oltatlan”. Tehát itt tartunk. Legközelebb talán meg is üt – olvasható a bejegyzésben.

A Mazsihisz áprilisban közleményben hívta fel a figyelmet arra, hogy izlóstelen a közé 600 ezer magyar zsidó meggylkolásának és másik több százezer megkülönböztetésének szimbólumát, a sárga csillagot párhuzamba állítani a koronavírus-járvány oltási igazolványával.

A holokaust egyedi tragédiájával összemérhetetlen bármely járványügyi intézkedés. mindenkit arra kérünk, kerüljék az ilyen méltatlanságokat – írták akkor.

Sanyi bácsi 100 éves!

Ritka, örömteli ünnepségen vehettek részt az Újpesti Szeretetotthon lakói. Klein Sanyi bácsi betöltötte a 100. életévét. Korát meghazudtoló gyorsasággal, frissen érkezett az intézet éttermébe, ahol rövid beszédet mondott a tiszteletére összegyűltek előtt. A pandémia helyzetre való tekintettel csak zárt körben, néhány lakó és dolgozó jelenlétében tarthatott meg a köszöntőt. A járvány enyhülésével azonban készülünk a melltó „zajosabb” születésnapi ünnepségre. Mázál tov! (S. Tóth Judit)

Ismerős történetek – új értelmezésben

Kováts Kriszta: Biblia-show

Emlékeznek Torma Gedeon számonkérésre? Az Abigélból megismerő vasszigorú igazgató megkövetelte a Matulában, hogy a növendékek kiválóan tájékozódjanak a bibliai versekben. A néző, olvasó ha eddig nem találkozott velük, most már ismerősként hallja őket Kováts Kriszta lemezének bemutatóján a Zsidó Művészeti Napok (ZsiMü) keretében.

Örömmel írtam volna, hogy a lemez új, de annyiban igaz ez, hogy csak most kerül közönség elől, holott már 2020 májusában kész volt. De hát történt, ami történt... Habár a koncert valójában mulatságos, szórakoztató bibliaora volt, mégis előbb a nyersanyagról szeretnék beszélni.

Fábri Péter dalszövegeivel a zenekert Wolf Péter szerezte – bár gyanítom, hogy helyesebb oda-vissza ható munkáról beszélni. Fábri szövegi olykor tárgyiágos, máskor szinte jelen lévő, beleélfő narratorként tállal-ják – kellő sűrítéssel – a közismert bibliai történeteket. Ezeket az Ó-meg az Újszövetségből egyaránt szemezgették, így aztán belekerül egyrészt a nő teremtése, a fáraó álma a sovány és a kövér tehenekről, Noé megbízása bárkaépítésre, Szodoma elpusztítása a már ismert erkölcsi okokból. Lóné szófogadatlan megfordulása, másrészt pedig Jézus születése és életének egy-egy fordulata. A szövegeket olykor finom ironia hatja át, ahogy a mai mesélő látja az összefüggéseket.

Persze – hadd tegyek rövid kitérőt – a Biblia azért áll sok száz éve pie-desztálon, mert történetei minden időben felhasználhatók jó példának a helyes viselkedésre vagy elrettentő erkölcsi példának. Kováts Kriszta az átkötő szövegekben rá is irányította a fényt, hogy Salamon viszonya tömérdekké feleségéhez meg ágyásához felfogható akár a hűlenség modelljének is. Persze ezzel könnyedén kílibbenünk a történetiségből...

Fábri szövegei eltávolodnak a vers hagyományosnak vett formáitól, gyakran riitmelenek, a zene azonban rásegít, hogy a benyomás mégis az legyen, mintha mindannyiszor rímelő sorokat halltunk volna. És nagyon kortárs mesélés is ez, hiszen a fáraó álmáról szóló dalba még a guglizás is belekerül (ti. ott nézz utána...).

Wolf Péter zenéje nagyon sokszínű, olykor szinte opera- vagy musicaliárt idéz, máskor sanzon- meg táncdalfesztiváralra szánható játékos tánczene (*Ha visszanézel..., Mit vinnél magaddal a bárkára*). Sőt: csalóka fintorral még egy olyan zenét is komponált (*Az vesse rá az első követ*), ami nem is a leírt muzsikában, hanem az előadásmódban adja a többletet a klezmeres hajlításokkal.

Na de! Kérem szépen, egy vérforrál dal! Ugyanis ez meséli el Salome táncát (tetszenek tudni, amit az utókor leginkább hét fátyol kiegészítéssel ismer) – és a vége is véres: a tálca Keresztelő (Szent János feje...) jujjj. Mi más lehetne, mint tangó?

Kováts Kriszta mindenhez alkalmaszik, néha perzseltőn csábító, követelő Salome, máskor a betlehemi csillag csodáját suttogja, mintha ő lenne a fogadós érzékenyebb lelkű felesége, aki igyezsík komfortossá tenni az istállót, Noé bárkája kapcsán pedig a hatvanas évek cicsergős énekes lányait imitálja, úgy pakolja csacsacsára a saját világát.

A fáraó álmának ironikus magyarájója felel a zenekar is, amikor többször is nyolcnak számolja a kövéreket elfogyasztó (ragadozó?) hét sovány tehenet. És himnifikus szépségeket mutat fel egy alapjában egyszerű dallamban (*Mindenek ideje van; Prédikátor 3*), illetve a Pál-lelővelben (*Róma 9:16*): [a könyörület/kegyelem] nem azé, aki küzd... Érdemes elolvasnai az Abigélt újra, csak ennyit javaslok.

Számomra a legbravúrosabb a Bábéről szóló volt, amely egy darabig leginkább domesztikált rap, majd egyszerre átvált charlestonba, és még az összavarodott nyelvet be-

Fábi Flóra, Baranyay Piroska, Kováts Kriszta, Keönch László

Fotó: Merkl Tamás

mutató összekeveredett mondatokat is produkál – de az előadó nem gabyolyodik bele...

Kováts Kriszta sokszor feszegeti előadásain a határokot, hol dalai témaival, hol másossal. Most a zenekirályi ret is meglepetés: egy meglehetősen klasszikus barokk trió adjá a háttér: Baranyay Piroska játszik csellón, Fábi Flóra csembalon, Keönch László hegedűn, de ők a vokáltrió is, és ha kell, Keönch még beat-bokszol, dobol. (De lehet, hogy még más is tesz, amit nem vettem észre.)

A halk szavú csembalo a hangosításnak köszönhetően tökéletes könnyűzenei szólóhangszerré is válthatott; ezen csak azért nem lepődtet meg, mert a hatvanas években volt szerencsém hallani bugit – csembalon...

Valódi Biblia-show a műsor és a lemez, van benne fenség és játékoság – igen szerethető. És természetezen már kész is a cédé, lehet beszerezni, hallgatni, élvezni, olykor találni még el is gondolkodni rajta.

Bedő J. István

Mit mondhat egy négyévesnek Frida Kahlo vagy Anne Frank története?

Az ismert, inspiráló emberek is voltak gyerekek egyszer, ők is kicsikből lettek nagyok. Az ő történeteket mutatja be gyereknek egy csodásan illusztrált sorozaton keresztül egy spanyol szerző.

Mindannyiunknak szükségünk van példaképekre, vanak, akik csak kisebb érkeznek életünkbe, és vannak, akik már gyerekkorunkban is velünk voltak. A példaképek pedig nem feltétlenül csak abban segíthetnek, hogy gyerekként kitaláljuk, mik szeretnék lenni, ha majd nagyok leszünk, hanem utat mutathatnak sok minden másban is, fontos életleckeiket is meg lehet tanulni a közvetítésekkel. Olyanokat, mint hogy nem vagyunk egyformák, és ez nem baj, sőt! Hogy az álmok, főleg ha teszünk érte, néha tényleg valóra válnak, és hogy az életben akadnak majd nehézségek, de ezek ellenére is gyözedelmeskedhetünk. És hogyan találkozhatnak a gyerekek példaképpel? Például gyerekkönyveken keresztül, például a *Kicsikből nagyok* című könyvsorozat segítségével, amely magyar nyelven a HVG Könyvek gondozásában jelent meg, és négyéves kortól ajánlják.

A sorozat születéséről a szerző, Maria Isabel Sánchez sokszor beszél: amikor unokaöccsének szereztet volna gyerekkönyveket vásárolni, könnyen talált köteteket, amelyekben olyan fiúk voltak a főszereplők, aik bátrak voltak, készen álltak arra, hogy meghódításnak a világot, ám amikor az unokahúgáinak kerestet volna hasonló könyveket, nem igazán talált olyan gyereknek szóló történeteket, amelyekben erős női karakterek lettek volna, inkább hercegnőkről lehetett bennük olvasni, aik arára vártak, hogy egy hős férfi majd jön és megmenti őket, vagy gonosz boszorkákról, miközben a valóságban rengeteg ismert nő van, akiknek az élete nagyon is inspiráló lehet a gyerek számára, hiszen ahogyan a sorozat ajánlójában is fogalmaznak: „*Életrőlök ők is nagy álmokat dedelgető kisgyerekként kezdték!*”

A társadalom megpróbálja megszabni a gyereknek, hogy milyennek kell lenniük. Bánunk a gyerekkel tisztelettel, szeretettel és ragaszkodással, hogy rájöjjenek, csak önmaguknak kell lenniük.

Maria Isabel Sánchez egy interjúban kiemelte, hogy a sorozat nem csak lányoknak készült, nem csak nőkről szól, de fontos volt, hogy először a fenti problémára reagáljon. Hozzájette, reméli, hogy a könyvei – ha csak kis mértékben is – segítséget nyújtanak abban, hogy meggyengüljenek a nemű sztereotípiák, legyen szó bármelyik nemről, hogy a női és a férfi szerepek is új megvilágításba kerüljenek, és ugyan a sorozat ismert nőkről szóló gyerekkönyvekkel indult, azóta olyan férfiak is helyet kaptak benne, akik szintén példaképként szolgálhatnak a gyereknek, akik valamennyien nagyon vittek véghez. Közülük magyar nyelven egyelőre David Attenborough, az ismert és köz kedvelt természettípus, valamint két legendás tudós, Albert Einstein és Stephen Hawking története olvasható.

Maria Isabel Sánchez az első könyvet Coco Chanelről írta, mert óriási hatással volt rá az önélterajzi mű, amelyet korábban a híres divattervezőről olvasott, lenyűgözte az élettörténete, és az, hogy az árvaházban nevelkedett gyermekből hogyan lett a női divat egyik legnagyobb reformere. Úgy gondolta, Chanel tökéletes példa arra, mit érhetnek el a független nők. A listát pedig először olyan nevekkel szerette volna bővíteni, akikkel gyermekkorában maga is nagyon szívesen találkozott volna, így született meg a könyv például Frida Kahlról.

„*Nem csak a művészettel szeretem, az élete is lenyűgöz,*

Aranykor Korcsolán Orsolya és Bonnyai Apolka koncertje

Korcsolán Orsolya hegedűművész az egyik nagy főnyereménye (mert több van, ti mindenki..) a Zsidó Művészeti Napoknak, a ZsiMünök. Ezek a napok most alaposan széjjelhúzódtak, hiszen az elhalasztott eseményeket, koncerteket a megmaradt naptári lyukakba kellett beszuszakolni – de még ez sem igazán baj: több hétre jut minden valami inyencség. (Ha maszkból, hát maszkból.)

A klasszikus zene kínálatát Korcsolán Orsolya két új gesztussal frissítette, kamarazenekar helyet zongora-partnert választott, a sokszorosan díjazott művész, Bonnyai Apolka, és könnyed szójátékkal címkezte meg műsorukat: Aranykor.

A játékos cím mögül az bukkan elő, hogy több arany, vagyis Gold is volt a zenetörténetben Goldmark Károlyunk mellett, unokatestvéri fókon Rubin Goldmark, és az éppen Korcsolán Orsolya népszerűsítő munkája révén nálunk is egyre ismertebb Erich Korngold.

Másfelől pedig kihagyhatlan a zongoraművész aranykorának megereméje és tündökölő csillaga, Liszt Ferenc. E szerzők műveiből állt össze az egyórás koncert a Zenakadémia kistermének (Solti Terem) pódiumán.

A New York-i születésű és szintén zsidó gyökerű Rubin Goldmark me-

lankolikus hegedűdarabjával nyitotta Korcsolán Orsolya az estet, némi pozstromantikus ízzel és panaszos hangulattal, és – bevallom – számodra azzal az ígérettel, hogy a fájdalmas hangot derűsebb, sokszínűbb zene követi. Úgy is történt.

Bonnyai Apolka három Liszt-zongoradarabban csillogtatta meg a romantikus játék klasszikus szépségeit. Az Erdősangás hangversenyetől a drámaiágat kínálta, a Zaránkokékből az ismerős, sűrűn játszott és halott Genfi harangok a puha, távoli csengettyűhangokat és a nagy ko-

Korcsolán Orsolya és Sugár Nátán

Fotó: Vajda Tamás

moly zengéseket. A zongorászok koronája a megunhatatlan (pedig sokat koptatott) Szerelmi álmok volt – újrahallgatva is megéreztük azt a hatást, amiért a hölgék körülrajonganak a maestrót...

Valamiképpen hasonló hatású volt a magyar Goldmark, mármint Károly műve, az A-dúr románc. A szerzőről szinte mindeninek csak operasikere, a Sába királynője jut eszébe, miközben számos nagy- és kamarazenekari művet írt, kórusokat, a 19. század végének szokása szerint dolakat zongorakísérettel és még számos másit. Ezek egyike az említett románc, Korcsolán szólójával és Bonnyai kíséretével – még mai füllel hallgatva is oly édesen udvarló zene, hogy annak idején a talentumos hegedűművész ifjak alighanem számos „szép rozmaringszálat” tudhattak vele elcsábítani az erény útjáról...

Erich Korngold az amerikai zenében különleges helyt foglal el: ugyanis egyike volt a legelső filmzeneszerzőknek. Nem szabad összetéveszteni a zenés hangosfilm zenéjét a célzottan film számára írt zenével, ami a cselekményt támasztja alá vagy határozza meg. Korngold többé-kevésbé csodagyerek volt: kiskamasz fejjel már balettzenet írt, 19 évesen mutatták be első operáját, és egyre több műfajban alkott, majd a bécsi Zeneakadémia tanára lett. A hangosfilm felfutása idején, a harmincas évektől aknázták ki különleges zenedramaturgiai tehetségét a hollywoodi filmek számára.

Az estét Korngold színpadi

kísérőzenének írt, szívté összefogott hegedű-zongora darabja zárta, amely a Sok hűhő semmiérdejét készült. Az előadás pikantériját az adta, hogy a zongorához most a 15 éves Sugár Nátán ült. Lenyűgöz zongorajátékos a művészno fia! A darab ismertében egyszerre élvezhettük és ismerhettük fel a Shakespeare-i mű nőútján Benedekjét, a felvágt nyelvű (és férifióbiás) Beatrixét – meg az őket összeboronáló szereplőket, a verbális pengeváltásokat, a csalafinta ármánykodást és a két ellenfél egymásra találását. (Megjegyzés: ismet meg kellene nézni Kenneth Branagh 1993-as filmjét, és ezt ajánlom másoknak is...) Ezzel a programmal pódiumra léptek a bécsi Musikvereinsalban, és az ottani koncertkritikus ki is emelte, hogy ilyen fiatalon Korngoldot ilyen szinten játszani egészen egyedülálló teljesítményt.

És mivel a csemege mindenig a végére marad: Goldmark Károly E-dúr szvitjét ismét a műsor két szólistája adta elő – a hegedű hangai valamiképpen Kisfaludy Sándort idézték fel számodra: a reménykedő szerelem melódiai szólaltak meg a húrokon.

Bedő J. István

Fable/nlc.hu

IZRAELI

SZÍNES

Itthon és Izraelben találták meg egy kétezer éves mécses két felét

Tíz évvel ezelőtt egy magyar régészcsapat elképesztően ritka tárgyat talált Aquincum római polgárvárosának falain kívül. Egy földbe süllyesztett hombár alján egy színész maszkot ábrázoló, kettészedhető bronzmácses jobb fele hevert. Hasonló, két darabból álló mácses mindenről néhány darab ismert a világ múzeumaiban és magángyűjteményeiben, pont ilyen darab pedig egyetlenegy sem – írta Facebook-bejegyzésében Lassányi Gábor, aki szerint a tárgy az i. sz. 1–2. században készült.

A csavar a történetben ott volt, amikor tavaly májusban egy jeruzsálemi feltárási során egy szinte pontosan ugyanilyen tárgyat találtak a régészektől, csak éppen a mácses másik felét. Alig akartam hinni a szememnek, amikor a fotója szembejött velem – írta Lassányi, aki emiatt fel is vette a kapcsolatot az izraeli régészkekkel. Az izraeli ásatás vezetője, Ari Lévi elmondta, hogy a mácsest egy olyan nagyméretű épületben találták, amelyet a Mósádik Templom elpusztítása (i. sz. 70) után emeltek egy korábbi széles, kikövezett zarándokút tetején.

Lassányi a két mácses hasonlóságára alapján biztosnak gondolja, hogy ugyanabban a műhelyben készülhettek. Hipotézise szerint egyfajta ajándékterügyként funkcionálhattak, a modern, kettéterhettő szívekhez hasonlóan valamilyen alkalmra ajándékoztatták párban, bár ezt így bizonyítani nem hiszem, hogy tudom majd valaha – tette hozzá.

Az Izraeli Régészeti Hatóság közölte, hogy a mácses becsléseik szerint is az i. sz. 1. század végén vagy az i. sz. 2. század elején készülhetett. Ez az első ilyen jellegű lelet Izraelben, és egyike annak a néhánynak, amiket eddig a világban találtak – írja a Times of Israel.

A két lelet első vizsgálatakor Lassányi és Lévi megállapították, hogy pontosan azonos méretűek, ezenkívül a Magyarországon talált mácseseknek van egy összekötő nyílása, míg az Izraelben felfedezettnek egy kiálló gerince, ami arra utal, hogy össze tudtak kapcsolni azokat. Kezdettől fogva világos volt számunkra, hogy ez a mácses különösen, valamelyik európai országban készült, de nem tudtam elképzelni, hogy ilyen hihezten üzenetet fogok kapni. Az, hogy Magyarországon, egy olyan területen van egy hasonló párja, amely akkoriban a Római Birodalom ellenőrzése alatt állt, lehetővé teszi, hogy sokkal mélyebben és szélesebb körben tekintsünk a kérdésre, mint vártuk – mondta Lévi.

Az Izraeli Régészeti Hatóság szerint a mácsest egy szoborformába öntötték ki, amely egy groteszk megjelenésű, szakállas férfi fél arcát formázta. A lámpán megjelenő díszítés egy gyakori római művészeti motívumra emlékeztet, amely a színész maszkra hasonlít. Az izraeli régészek jelenleg különböző lehetőségeket vizsgálnak annak kiderítésére, hogy a két mácses valóban összeilleszthető-e. Felmerült annak a lehetősége, hogy Izraelben kinyomtatják a mácses háromdimenziós modelljét, és elküldik Magyarországra, hogy az itteni kutatók megpróbálhassák összekapcsolni a két felet.

Pál Tamás / Telex

Nagyra becsüli a Tóra a kutyákat

Izraelben most államilag is elismerik a kutyák fontosságát. Sok helyre mindeggig csak a testi fogyatékos-sággal előket segítő kutyáknak volt szabad a bejárás, ez azonban az elkövetkező egy évben megváltozik, ugyanis 2022 novemberére bárhol beengednek majd minden segítő fog-lalkozású kutyát – számolt be cikkében a Jerusalem Post.

Az egyéb, segítő funkciót betölző kutyák közé tartoznak például az er-zelmi támogatást nyújtó ebek, aikik poszttraumás stressztől (PTSD) vagy más érzelmi traumáktól szenvendő embereknek nyújtanak támogatást.

E négylábú kedvencek mindeggig nem juthattak be olyan zárt terekre, ahova a vakvezető kutyákat beenedték, írja a zsido.com.

A Jáminá párt képviselője, Sirli Pinto jelentette be az új törvényt, melynek jelentősége abban áll, hogy számos, traumán átesett katona és terroristáktól által elkövetett merényletek túlélője vagy szemtanúja számára létszükséglet a teljes érzelmi támogatást nyújtó kutyával jelenítére a mindennapjai életben.

A következőket írja Mózes második könyve:

„Véreinknek, akik harcoltak az országunkért, és most érzelmi támogatást nyújtó és őket kiszolgáló kutyák segítik az életüköt” – emelte ki Pinto. – „Végre elismerjük hősies négylábútársaink fontosságát. Büszke vagyok arra, hogy azon dolgozom, hogy országunk polgárainak javuljon az életminősége” – tette hozzá.

Bár sok helyen éppen az ellenkezőjét olvashatjuk, a kutyákat valójában nagyra becsüli a Tóra.

A következőket írja Mózes második könyve:

„Szent emberek legyetek nekem; a mezőn széttépettnek húsát ne egyétek, a kutyának vessétek azt.” (2Mózes 22:30)

Miért pont a kutyának? Az Egyiptomból való kivonulás éjszakáját is bemutató, nem sokkal az előző idézet előtt olvasható tórai részben, a Bo hetiszakaszban szerepeltek a kutyák:

„Izrael minden fiaira pedig a kutyára sem ölti ki nyelvét, sem emberre, sem baromra, hogy megtudjátok, hogy különbséget tesz az Örökkévaló Egyiptom és Izrael között.” (2Mózes 11:7.)

Azt mondja a midrás, a bibliai eseményeket kiegészítő történetek gyűjteménye, hogy ez a két mondat arra tanít minket, az Örökkévaló soha nem foszt meg egyetlen teremtményt sem a jutalomtól. Mivel a kutyák csendben voltak a kivonulás során, és nem ugattak a zsidókra, Isten megjutalmazta őket a fenti parancsolat által, és a széttépett állatok húsát az ember hűséges barátjának adta.

„Csak egy rossz lépés!”

Egy iráni újság közzétette egy térképet, rakétaüzámadásokkal fenyegetve Izraelt. A légiriadókat jelképező tüket több tücat potenciális célponton helyezték el, bár egy részük libanoni területet és Júdea és Szamária palestini városait jelöli. A Tehran Times címlapján megjelent térkép a „Csak egy rossz lépés!” címmel futó cikkhez készült, olvasható az izraeli Új Keletben. „Az Irán elleni izraeli katonai fenyegetések felerősödése azt sugallja, hogy a cionista rezsim elfelejtette, hogy Irán képes bárbonnan lecsapni rájuk” – írta a Tehran Times, hozzájárulva, hogy „nem kell emlékezettetni Izrael illegitim rezsimjét Irán védelmi képességeire”.

Oltásellenesek fenyegetik a gyerekek oltására biztató rabbit

Chajim Kanyevszkijt, az izraeli ultraortodoxok egyik vezető rabbi-ját és családját az oltásellenesek „gyerekek meggyilkolásával” vádolják, amiért kiállt az 5–11 éves korú gyermek koronavírus elleni védelműtől.

Chajim Kanyevszkij rabbi hívei körében

Fotó: Dudi Fridman / Wikimedia Commons

5–11 évesek nagy része ehhez a közösséghöz tartozik, így különösen fontos volt, hogy a rabbi támogassa az oltásukat.

A megbeszélésen Kanyevszkij azt mondta, hogy minden 5 éves és annál idősebb gyermeknek meg kell kapnia a koronavírus elleni vakcinát. Ezért a háza védelmét megerősítették, azokkal a rendezvényekkel együtt, amelyeken a rabbi részt vesz, olvas-ható a Kibic cikkében.

„Egyesek megpróbálják megfélemlíteni a rabbit és családját, hogy változtassa meg az oltásokkal kapcsolatos döntését, de természetesen ő azon a véleményen van, hogy szük-ség van az oltásokra” – mondta Meir Grosz, Kanyevszkij biztonsági főnöke.

Az egészségügyi miniszterium tisztsviselői találkoztak Kanyevszkijjal, és támogatását kérték az ország gyermekoltási kampányához. Mivel a hárédi ortodox közösség magasabb születési arányt mutat az akcióit is támogatta.

Az esetről beszámoló Ynet szerint Kanyevszkij unokájának, aki 93 éves nagyapja szóvivőjeként és közvetítőjeként tevékenykedik, az utcán többször is azt kiabálták, hogy „gyilkosok vagytok”, és azzal vádolták, hogy „gyermeket vére” tapad a kezéhez. Az unoka állítólag olyan fenyegetéseket is kapott, hogy megérszakolják a gyermeket.

Az egészségügyi miniszterium tisztsviselői találkoztak Kanyevszkijjal, és támogatását kérték az ország gyermekoltási kampányához.

Megfejtették a dohányzás abba hagyása és az elhízás közötti összefüggést

Megfejtették a dohányzás abba hagyása és az elhízás közötti összefüggést a Weizmann Tudományos Intézet kutatói. Tanulmányuk szerint a tudósok arra jutottak, hogy a dohányzás felfüggesztése utáni hízást a bél mikrobiómának okozza.

A most azonosított vegyületek alapján olyan kezelésekkel lehet a jövőben kidolgozni, melyek segíthetnek abbán, hogy a cigarettát letevők ne kezdjenek el hízni. Sőt, olyan terápiákat is ki lehet alakítani, melyek a nem dohányzókat is segíthetik a túlsúly legyőzésében.

A kutatók megfigyelték, hogy a rendszeresen cigarettafüst hatásának kitett egerek nem híztak még zsírban és cukorban magas diéta mellett sem. A dohányzáshoz kötődő vegyületek, mint például a nikotin, nyilvánvalónak behatoltak az egerek bélrendszerébe a véráramon keresztül, megváltoztatták a bél bakteriális összetételét, és ezáltal a test metabolizmusát is.

Ha a füstnek való kitettség megszűnt, az egerek gyorsan hízni kezdtek, ahol-gyan az gyakran történik a dohányzást felfüggesztő emberekkel is. Amikor az egerek széles spektrumú antibiotikumokat kaptak, melyek kimerítették mikrobiomjukat, sokkal kevesebbet híztak a dohánymegvonás után, és az érendjükötő függetlenül hónapokig vékonvak maradtak.

A több ezer potenciális bioaktív metabolit között a szakemberek két molekulát azonosítottak, melyek magyarázatot adhatnak a dohányzás abba hagyásának metabolikus következményeire. (mti)

Tudják? Úgy tartja a jó öreg zsidó népi hagyomány, hogy egy férfi lehet okos, erős, ügyes és szép. Igen ám, de ezekből jobb esetben legfeljebb kettő juthat egynek. Nagyon ritka, ha valaki hármat is birtokol. Az is előfordul, hogy Isten választott népének „teremtés koronája”, a férfi, csak egyetlen büszkélkedhet. Weinberger Alexander, a „Sanyi” sem okos, sem ügyes, és szép sem volt. De erős? Hát az igen. Hatalmas termetével sámsoni erő párosult. Nem ám csak fizikai erő, hangjának is ereje volt a javából. Ha kinyitotta a száját, remegtek a falak, és az emberek befogták füliket. Megint más kérdés, hogy mikor és mire nyitotta ki a száját. Legtöbbször olyanra, amiből baj lett. Ismerős? Gyakran sértegetett, merthogy kötkeződő is volt, az már biztos. Csak azért nem húztak vele ujjat, mert féltek erezetől, és mert Máramarosszigeten is ismerték az „okos enged” bölcsességet. Önbizalom? Na, az volt neki bőven. Büszke figura volt, és fennhordta az orrát. Szerette, ha a haverok Alexnek becélzík.

Miben volt tehetsége? Hát abban, amit Isten már az elején meghagyott az embereknek: szaporodjatok és sokasodjatok. Felesége, Finkelstein Sári szült is neki egymás után négy lányt. Fiúval még kedveseinek hosszú sora sem ajándékozta meg... teszem hozzá: szerencsére. Sári mama meg elnézte neki. Szemet hunyt: négy lányt kellett etetni. Alex meg – mindenki elismerte – szerette családját, és szeretve fejtette szájától.

Majd elfelejttem! Isten a négy, férfiaknak kiosztott adomány mellé adott egy ötödiket is. Arra az esetre, ha valaki sem okos, sem erős, sem ügyes vagy szép sem volt. Akkor jön jól az ötödik, a mentőő, amit úgy hívunk: szorgalom. Ha az előbbi négy nem tesz csodát, a szorgalom igen! Igen ám, de mi van, ha valaki még nem is szorgalmat? Így összeálltak a dolgok. Sanyi ha este időben és az átlagosnál csendesben érkezett haza, megértő felesége rögtön rákérdezett: „Megint volt valami bajod valaki vel? Netán kirúgtak, szívem?”

Erre Sanyi meghúzta a vállát, és hallgatott.

Egyszer az álmoodozó asszonyi természet legmélyén kigyulladt a felismerés méccsenének lánya: „Sanyi rendes, jó ember... csak nincsen szerencséje!” Este a családi ágy melegében Debora próféta asszony hangján szólalt meg: „Weinberger Sanyi! Sanyikám! Menj már, és kérdez meg a rabbit! Ő majd megmondja, mi a teendő, hogy jobban menjenek a dolgok!”

Sanyi egyből megvilágosodott! Hiszen Isten is azt mondta Ábrahámnak: „Mindenden, amit neked Sára mond, hallgass az ó szavára.” Vette hát magára az alázatosság köpönyegét, és csendesen bekopogott Avigdor Binjamín Pollák rabbijhoz: „Mond, rabi, mit csináljak? Az asszony mondja, hogy nincsen szerencsém. Adj nekem tanácsot, és megteszem!” A rabi nézte, nézte, majd elküldte, hogy jöjjön másnap. Addig utánanez, mit mond az Írás! Másnap aztán mélyen a szemébe nézett: Íme, a tanácsom: „Változtasd meg a helyed, és megváltózik a szerencséd!”

És akkor Weinberger Sanyi agyában megszületett az elhatározás: el kell menni Szigetőről! El kell menni! Igen ám, de hova? A fogaskerekek hangosan zakatoltak koponyájában, szíve hangosan vert mellkasában! Jakubovics Izsú, a haver is elment, elment Amerikába. Most pedig küldi a sok pénz Szigetre!

Életében először sietősen ment haza, és csil-

logó szemekkel, visszavonhatatlan elhatározással mondta: „Sára, életem! Megye Amerikába, és megcsinálom a szerencsénket!”

De ki ismeri az asszonyi lelkeit? Ki lát bele az asszony fejébe? Sára csípőre tette a kezét, összsevonta a szemöldökét, és a „legyen világoság” parancsával szólt: „Márpedig te, lelkem, Weinberger Sanyi, te ülsz szépen a tocheszodon! Nem mész te seholval!” Sanyi persze nyavalgásra fogta: „De életem! Drága Sári szívem! Nem te küldtél rabbihoz? Nem te mondadt, hogy majd a rabi megmondja, mit csináljak? Nem te mondadt: hallgass a rabi szavára?” De ahogy már az lenni szokott, Sára

nem tágított: „Sehova, Sanyikám! Nem mész te se-ho-va! Megélhetés nélkül hagynál? Mit kezdekn én egyedül a négy lánnal? Ki adna enni neki? Ki öltöztetné őket? Megnőnek! Ki fogja őket kistafírungozni? Ki fogja férjhez adni a négy lányt?”

Ki megy asszonynak ellentmondani? Nem so kan! Ráadásul Sárának...

Weinberger Sanyi már-már feladta. Éjjel nem jött álom a szemére. Fülébe csengett a rabi szava. Neki mondta személyesen! Márpedig a rabi nem téved... a rabi szava az sicher.

„Változtasd meg a helyed és megváltozik a szerencséd!” – visszhangzott fejében a rabi szava. Meg volt győződve: a rabi szájából próféta beszélt! Ó biza elmegy, csak kivártja a megfelelő alkalmat. Egy szót sem szólt az asszonynak. Megírta tervét barátjának, Jakubovics Izsunak. És hogy, hogy nem, a kiutázási engedély rövidesen ott volt a kezében, megszervezte a nagy utazást. Izsú még pénzét is küldött hozzá.

Az asszony persze nem tudott semmiről. Sanyi titokban tartotta. Nem merte szóba hozni. Mi volt mit tenni, nem maradt más, mint a csel! Felesége Margitára utazott a lányokkal. Óriási alkalom! Nem kell az asszony szemébe néznie. Felhívta telefonon: „Sára, életem! Ölünkbe hullott a szerencse! Tudod, a Herman Wolf! Képzeld, Jakubovics Izsú felhívta telefonon New Yorkból, és mondta: engem küldjön kereskedelmi ügynöknek. Herman Wolf azonnal felvette! Felvett, de egy feltétellel! Ha rögtön utazok. Nagy seft mutatkozik a láthatáron... én leszek az ügynök a nagy seften. Nincs okod aggodalomra. Nem maradsz pénz nélkül. minden csütörtökön felvesz a bér a cég pénztáranál. Éltek, mint Marci hevesen.”

Sára nem hitt a fulének! Gyanakodott, spekulált, de a végén meglepetéssében kötélnek állt. Sanyi pedig hajóra szállt Marseille-ben, és irány New York.

Weinberger Sanyiról bármit el lehetett mondanival, de azt, hogy csak úgy othagyja feleséget négy lányjal, megélhetés nélkül, azt senki ne gondolja. Hogy mégis megtette... Titok ám a javából! Tudta, hogy a nagy család: a Weinbergerek, Finkelsteinek, Nadlerek, Fucksok, Teszlerek, a „mispoche”, összeállnak és kisegitik, amíg majd jön zsebében a sok dollárral. A rabi tanácsa vajazta bűntudatát! Már ha volt neki...

Felesége hazajött Margitárol, és a következő csütörtökön a fontos ember feleségenek magabiztoságával ment a kereskedő Wolf cégtárházhoz felvenni a férjét megillető fizetést. Lájbi Herskovits, a pénztáros nem értette, miről van szó. Ó biza semmiféle megbízatásról nem tud, neki nem mondta a fónök, hogy bér fizessen Weinberger Sanyinak! Na de Sárat sem kellett félteni. Óriási cirkuszt csapott: „Tudja meg, Reb Herskovits! Legyen világos! Az én férjem nem hazudik! Ha a férjem azt mondta, hogy ő a cég ügynöke, és csütörtökön a feleség felvessza a bérét, akkor az sicher. Adja csak ki szépen a bérét, de azonnal, különben nem felelek magamért, se a maga testi épségéért!” A zaj egyre nagyobb lett, behallatszott Herman Wolf szobájába. A gazdag cégtulajdonos kijött, és érdeklődött, miről van szó. A pénztáros és a feleség egymás hangját túlharangozva mondta magukét.

Herman Wolfról, akit a város Farkasnak hívtak, tudni kell, hogy igencsak smucig ember volt. minden garast a fogához vert. Nem adott „cedakát” senkinek. Még a temetési eyletet sem támogatta! A bankokban sem bízott. Ó biza nem fizet kezelési díjat! Pénzét nem tartotta bankban. minden jövedelmét házak és bérházak építésébe fektette. Lassan az egész város tele lett „Farkas-házakkal”.

Hogy mi játszódott le ott és akkor Herman Wolf fejében, senki, csak ő tudhatta. Herman Wolf, aki az utolsó garasért megküzdött, aki messze a legkisebb bérrel fizette alkalmazottjainak... nos... történt valami, és megtörént a csonda. Herman Wolf ugyanis egy héttel előbb megbetegedett. Lefogyott és sápadt volt, mint a halott. Járta az orvosokat, de egyik sem tudta megmondani, mi a baja. Már azt hitte, hogy meg fog halni. Mit tesz ilyen esetben egy szigeti zsidó? Fogja magát, és megy a rabbihoz tanácsot kérni. Szigetet nagy választék volt rabbin. Avigdor Binjamín Pollák volt a szegények, elesettek, tanácsosok rabbija. Herman Wolf is hozzá ment. Persze a rabi jól ismerte. Nagyon jól tudta róla, hogy a „szeres Örök Istennel” egész szíveddel, egész lelkeddel és minden tehetségeddel” mellett a pénzt is teljes szívvel és ragaszkodásával szereti. A rabi faggatta: „Mond meg nekem, barátom! Szoktál te adományt adni?” Wolf úr nagyon nyelt, és alig hallhatóan suttogta: „Hát... nem nagyon.” „Szegények, árvánky, özvegyek sem szoktál adni?” – vette hangsabbra a rabi. Újabb suttogó beismérés: „Hát... nem!” „Na látod, barátom! Idejössz hozzám panaszodni! Félsz a betegségtől! Félsz, hogy meg foghalni! Eszerint nem ismered, nem tudod a bölcs Salamon királyunk tanácsát, miszerint az adakozás megment a haláltól? Megmondom én neked,

barátom, megmondom, hogy mit tegyél. Aki először jön pénzt kérni, ne küldd el! Nyíljön meg a markod, és add meg neki azt, amit kér! Adj neki, és meg fogsz gyógyulni.”

Másnap is a rabi szava járt Herman Wolf úr fejében, amikor kijött a szobájából megtudni, mi ez a nagy hangzavar. Eszében volt, amit Pollák rabi mondott. Várt egy pillanatot, majd szólt: „Ja igen! Elfelejtettem szomlái. Én vettetem fel Alexet. Jakubovics Izsú, tudod, aki Amerikában van, ajánlotta ügynööknek. Elküldtem Amerikába. Sanyi az ügynököm! minden héten csütörtökön fizesd ki a nagyságos asszonyt!” Weinberger Sára pedig felvette a pénzt, kihúzta magát, és hazament. Nagyon imponált neki, hogy nagyságos asszonynak nevezte a Fönök!

Weinberger Sanyi eközben élte életét a nagy New Yorkban. A rabi megmondta... be is jött neki. Jakubovics Izsú mellett megtollasodott. Élete életét. Nemsokára pénzt is küldött Szigetre. Két és fél év múlva ki tudja, miért, kivette a szabadságát, és hazautazott Szigetre.

Lett nagy ámuldozás! Itt van Alex Amerikából! Olyan, mint egy grúf!

„Milyen szerencse volt Herman Wolffal” – mondta az asszony. Sanyi pedig szép lassan megtudta, mit történt. Szedte magát, mert már nemcsak gazdagnak érezte magát, hanem beszületesnek is. Ment elszámloni Herman Wolffal. Úgy lépett az irodába mint csendestárs. Mondta: meg akarja adni a pénzt, amit a felesége fizetett, amíg ő Amerikában volt. Herman úr hallani sem akart fizetésről. Kötötte az ebet a karóhoz: ő biza nem fizetést adott, hanem adományt. Senki e kerek világban neki nem tilthatja meg, hogy adományt adjon! „Legyen máskor is szerencsém” – mondta. – „Menj Isten hírével!”

Igen ám, de Weinberger Sanyit sem olyan fából faragták. Ha ő el akar számlálni Wolffal, akkor el is fog számlálni. Herman Wolf mondta a magáét, Sanyi meg dafke annál is inkább a sajátját. Wolfnak elege lett az egészről. „Nézze, Sanyi! Ha valami baja van velem, menj a dajenhez. A rabi bíróság, majd eldönti, kinek van igaza.”

Sanyi ment is panaszával Dov Ber Heller rabbihoz. Elmonda, mi történt: ő márpédig fizetni akar, nem lesz ő senki adósa. A rabi meghallgatta panaszát. Hívtatta Wolf urat, az is elmondta: valóban fizetett Weinberger asszonynak. De nem fizetést adott! Miért adott volna ő fizetést? Adományt adott, és passz. Dov Ber Heller összehívta a rabi-bíró tanácsot, majd a két peres fél előtt kimondta a végzést:

„Reb Herman Wolf két és fél éven keresztül heti 25 pengőt adott Alexander Weinberger »Sanyi« feleségeinek. A nevezett összeget adománynak adta. Nem köteles átvenni a teljes összeget, amit adományként átadott nevezett Sára asszonynak.”

Mit volt mit tenni? Alex maradt a pénzével és Wolf úr meg az igazával. Na meg az egészével, mert láss csodát, rövidesen szépen meg is gyógyult, és építette tovább a házait Szigeten.

Hogy mi lett az „adóssággal”, amit Wolf úr nem volt hajlandó átvenni? Az egy másik történet.

És ha nem mondta volna... Weinberger Alexander, Sanyi – nos: ő volt a dédapám!

Legyen emlékén áldás!

Szerdócz J. Ervin rabbi

Négy zsidó témájú sorozat a Netflixen

A pandémia alatt a Netflix előfizetéseinek száma az egekbe szökött. A sok otthon töltött nap, hét, hónap jelentősen növelte a szolgáltatás iránti keresletet. Egy 2021. augusztusban megjelent kutatás szerint a legnépszerűbb streamingszolgáltató Magyarországon a Netflix – a magyarok 39 százaléka rendelkezik fiókkal, ezt követi az HBO GO (16%) és a YouTube Prémium (8%). Jelen cikk témáját a Netflixen található zsidó és/vagy izraeli vonatkozású sorozatok képzik. A lista nem teljes!

Shtisel (Shtisel, IMDB: 8,6 pont)

Személyes nagy kedvencem a Je-ruszálem egyik legvallásosabb negyedében játszódó sorozat. A Shtisel család életét bemutató történetfolyamnak már három évada látható a Netflixen. A sorozat nyelve héber, de gyakran jiddisül szólalnak meg a szereplők. Az első évfolyamatot még 2013-ban mutatták be (2018-tól

érhető el a Netflixen). Az első két évad 12 részből, míg az (eddig) utolsó a pandémia miatt csak 9 részből áll (ezt az évadot 8 ével az előzőtől forgatták).

Ahogy már feljebb is írtam, a sorozat középpontjában a Shtisel család áll. A nagy család feje, az özvegy iskolaiigazgató Shulem, valamint az ő gyermekei és unokái életébe nyújt alapos betekintést az izraeli alkotás. Egyelőre nem készült magyar felirat a sorozathoz.

Az izraeli kém (The Spy, IMDB: 7,9 pont)

A részben Budapesten forgatott alkotás igaz történeten alapul. A hat epizódból álló sorozat főszereplőjét Sacha Baron Cohen alakítja. Eli Cohen Izrael kékmedni küldi Szíriába az 1960-as években. A filmfolyam bemutatja, hogyan készül fel a feladatára, mi módon juttat információkat hazájába, milyen irányban változik személyisége a hosszú szerepjátszás alatt. Sacha Baron Cohen a szerep megformálásáért Golden

Globe-ra jelölték. A sorozat magyar hanggal is megtekinthető.

Az oslói lány (Bortfört, IMDB: 6 pont)

Egy oslói lány Izraelbe látogat, ahol két új barátra tesz szert. Nem sokkal később az ISIS foglyaival válnak. A lány édesanya (Alex) az 1993-as oslói békétárgyaláson is megfordult, ahol megismérkedett a sorozatban az izraeli politikai élet magas befolyású pozíciójában található Arikkal. Alex lánya kiszabadítása érdekében megpróbálja Arikot rávenni a terroristák feltételeinek teljesítésére, miközben gázai barátjától is segítséget kér. A sorozathoz nem készült magyar szinkron, de felirat igen.

A másik út (Unorthodox, IMDB: 8 pont)

A 2020-ban bemutatott mini-sorozat összesen 35 filmes díjra kapott jelölést, amiből 13-at be is zsebelt. A sorozat igaz történeten ala-

pul, Deborah Feldman 2012-ben megjelentetett életrajzi könyvét dolgozza fel az alkotás. Középpontjában Esty, a New York egyik vallásos negyedében élő, a szatmári irányzathoz tartozó 19 éves lány áll, aki elszökik férje mellől, és elhagyja az Egyesült Államokat. Természetesen a férj felesége után utazik Berlinbe. A női főszerepet az a Shira Haas

Jelenet Az oslói lány című filmből

játssza, aki a Shtisel című sorozat 2. és 3. évadának is egyik meghatározó karaktere. A sorozathoz nem készült magyar szinkron, de felirat igen.

„Úgy ment a gázkamrába, mint reggelente zsinagógába”

Áldott emlékű nagymamám, bobbe Baszséva, vagyis nekem Böbbe, gyakran emlegette a rácferter rebbét, Reb Sólem Lézert. A holokauszt előtt Újfehértón, azaz ahogy régen emlegették, Rácféhértón, s ahogy máig egy hagyományos zsidó közegben mondják, Rácferten volt egy nagy zsidó hitközség, melynek létszáma 1941-ben meghaladta az 1300 főt is. Vallásos hitközség volt, többségében ortodoxok, de élt ott egy jelentősebb számú chászid közössége is, akiket egy páratlan személy fogott össze.

Reb Sólem Lézer (Halberstam Sálom Eliezer, 1862–1944) volt az ottani chászid tanház és zsinagóga vezetője, aki már a városba költözé-

Mordechaj Dov Twerszky (1839–1903) rabbi küldte a szabolcsi városkába.

Reb Sólem Lézer az újfehértói község többségével együtt mártírhálat haladt Auschwitzban. Az idős rebbecen még a végső deportálás előtt, a nyíregyházi gettóban hunyt el, s így sírja máig megtalálható az ottani zsidó temető ortodox részén.

A VINnews amerikai ortodox hírportál most közölte egy visszaemlékező megrázó történetét, mely még árnyaltabb képet fest a mártírhálat haladt Reb Sólem Lézerről, s melynek története, nem tagadom, az én szemembe is könnyceppet csalt. Mártnásága és példamutató élete áll-

se után, 1898-ban hírességek számított, hiszen a „Divré Chájim”, Reb Chájim Halbersam (1793–1876), a cánzi (Nowy Sacz, Lengyelország) rebbe fia volt.

A lassan tíz éve a Teremtőhöz megtért nagymamám is sokat emlegette rácferter rebbét, aki dédapám, Reb Jojszef „mestere” volt. Csodálatos történeteket mesél ember-szeretetről, órákon át tartó drósékről, melyek a Tóra legszép példázataival voltak átszóve, s arról, hogy kislányként segítettet a rebbe felesége-nek, hogy a szent életű Rebbecen Szóró Mirjámmal (1861–1944/5704. ijjár 15.) együtt készítette azokat a legendás teákat, melyeknek tealeveleit a rebbecen apja, a csernobi (Csernobil, Ukrajna) rebbe,

jon itt minden Tórát szerető ember előtt.

A történetet Reb Sájá Rosenblum fia így mesélte: amikor Reb Sájá frissen házasodott, akkor egy magyarországi határ mellett ki városban élt, ahol Reb Sólem Lézer is el-látogatott, hogy adományokat gyűjtött jötékonyságra. Amikor Reb Sájá meghallotta, hogy a Divré Chájim fia, a neves rácferter rebbe jött a városba, akkor minden követ megmozgatott, hogy a rebbe nála időzzön. Kényelmes szobát, jó kosztot, egész napos minjánt és Széfer Tórát ítélt, hogy a rebbe akkor imádkozhasson, amikor csak szeretne, illetve amikor a sok zarándok és adakozó mellett az ideje engedi.

A rebbe beleegyezett, hogy látogatása alatt a Rosenblum-házban fog lakni. Reb Sájá mesélte, hogy a

rácferter rebbe a sáchrisz, vagyis a reggeli imádság előtt minden egy órát a verandán időzött, s ott végig az eget nézte. Mikor bement imádkozni, akkor az arca úgy ragyogott, mint akit teljesen átjárt az Örökkévaló tüze.

A meghatározó élmény után évek teltek el, és aztán kitört a második világháború. 1944 májusában az újfehértói zsidókat, közöttük a 82 éves Tóra-aggastyánt is Nyíregyházán keresztül Auschwitzba deportálták. Reb Sájá akkor már egy ideje a haláltáborban volt, a krematóriumban válogatta a ruhákat, s az újabb transzport elgyötörte lelkei között megpillantotta Reb Sólem Lézert is. Közelébe ment, és azt mondta neki:

„Rebbe, el kell mondnom, hogy a németek azt fogják mondani, hogy zuhanyzóba mennek, de valójában senki sem fog onnan élve kijönni!”

Erre a rebbe a következő mondta: „Sájéle, megfígérem neked az ojlon hábót [az eljövendő világot – a szerk.], csak hozz nekem egy félcésszényi vizet.”

A kérés érthető volt, hiszen a többnapos útra alig jutott talán egyvödörnyi víz az egész vagonnyi embertőmegnek. De ami ezután következett, az lepte csak meg igazán a körülállókat. Reb Sájának sikertült valami csodával határos módon egy kis vizet hoznia a rebénék, aki ahelyett, hogy megitt volna azt, leöntötte a kezét, csakúgy, mint ahogyan tesszük azt, mielőtt zsinagóbába lépnének be, aztán elmondta az Örökkévaló nevének megszentelésére mondandó vártnásággáldását, mely magyarul úgy szó: „Áldott vagy te, Örökkévaló, a Világ Királya, aki megparancsolta nekünk, hogy nyilvánosan megszenteljük a nevedet!”

Ezután pedig arra kérte Reb Sáját, hogy adjon vissza a ciceszét, hadd haljon meg úgy, mint egy zsidó. Majd megfogta hű hívé kezét, s annyit mondott: „Sájéle, te túl fogod élni a háborút. El kell mondanod az embereknek, hogy mi történt itt!” Majd a visszaemlékező szerint a rácferter rebbe, Reb Sólem Lézer – 5704. szíván hónap 16-án – úgy ment a gázkamrába, mint minden reggel a zsinagóbába. Arca ragyogott, mint a nap, az Örökkévaló szeretetétől.

Cseh Viktor

Gyógyszertámogatás

Az időnként szükségesen váló, átlagosnál drágább gyógyszer beszerzéséhez lehet támogatást igényelni. A támogatás felső határa nincs rögzítve, de tájékoztatásul közöljük, hogy az eddigi gyakorlatunkban 50.000 Ft volt a legnagyobb összegű támogatás.

Támogatási akcióink magánjellegű, az anyagi fedezete biztosított, és a hozzáink beérkezett adatokat az előírt titoktartással kezeljük.

Részletesebb tájékoztatás a következő telefonszámon kapható: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

Első kerület Battányi utcában eladó egy 115 négyzetméteres, erkélyes, kitűnő beosztású, központi fűtéses, víz-órás lakás. Érdeklődni: +36-70-231-4717.

Jó egészségi állapotú, magyar származású, jó anyagi körülmények között élő özvegy kanadai férfi keres állandó segítséget. Feladatai: lakás rendben tartása, főzés, közös ételek, utazás, vásárlás. Ápolónői végzettség előnyös, angol

nyelvtudás szükséges. Nyáron féléves montreali, télen féléves floridai bennlakásos tartózkodással, jó fizetéssel. Kezdés 2022. év elején, megbeszélés szerint. Jelentkezés rövid önéletrajzzal, majd ezt követően FaceTime útján személyes megbeszéléssel. A jelentkezések erre címre kértem küldeni: jelentkezes2022@gmail.com

Orajavítás, faliorák felújítása garanciaival. Jung Péter, VII., Garay u. 45. 06-70-505-5620, www.jungoras.hu

Milyen a zsidó élet Magyarországon ilyen „illiberális időkben”?

Egy izraeli podcasthálózat minapi műsorában Magyarország volt a téma, közelebbről az, hogy „a liberális demokrácia alapelveinek felszámolása miképpen befolyásolja a holokauszt emlékezetét és a tágabb értelemben vett zsidó életet”. Az adás vendége az 1946-ban Kolozsváron született Vágó Rafael, a Tel-avivi Egyetem nyugalmazott történészprofesszora, a jelenkorú közép-kelet-európai zsidóság, antiszemizmus és rasszizmus kutatója volt.

A 2013-ban Tel-Avivban alapított TLV1 nevű podcasthálózat Magyarországgal foglalkozó, december 13-án adásba került műsorának két házigazdája Dhalia Schindler és Giroud Harper volt, akik a magyar származású Vágó

Az adást ezzel a képpel illusztrálták a TLV1 Facebook-oldalán

Rafael professzort, a kelet-közép-európai, s azon belül a magyarországi zsidóság és holokausztemlékezet kutatóját faggatták angol nyelven.

A műsorvezetők a beszélgetést a nagy port felvert Sorsok Háza projekttel indították, rákérdezve arra, hogy az a professzor szerint vajon miért nem nyílt még meg. Vágó Rafael válaszában elmondta, hogy a késlekedés háttérében több összetevő áll, az egyik az, hogy a kezdetekor feltűnt Schmidt Mária professzor személyét a zsidó közösség – diplomátkusan finoman fogalmazva – nem tüvözölte örömmel; velekedése szerint egy másik fontos tényező, hogy részletesen még mindig nem ismert a nyilvánosság előtt, hogy a múzeum miképpen mutatná be a holokauszt történetét; harmadrészt szerinte az is körezjátszik a folyamatokban, hogy a Sorsok Házáért felelős Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija és Heisler András, a Mazsihisz elnöke között komoly nézetkülönbségek feszülnek zsidó közéleti kérdésekben. Vágó Rafael hozzátette: a jelenlegi információk szerint a múzeum 2024-ben nyílik meg, ám a Sorsok Háza mintegy 400 oldalas koncepciója még mindig nem került megvitatásra a nyilvánosság előtt.

A professzor szerint a problémahalmaz mögött az a leglényegesebb kérdés, hogy a múzeum miképpen mutatná be a magyar holokauszt gyökereit, előzményeit, aminek azért van jelentősége, mert az Orbán Viktor vezetével megalakult kormány szerint Magyarország az 1944. március 19-i német megszállás-sal elvesztette a szuverenitását és a függetlenséget, azaz – a kormányzati narratíva szerint – a szuverenitását elvesztítő ország nem felelős azért, ami 1944. március 19-e után történt a zsidókkal Magyarországon.

Ezzel szemben a zsidó közösség és a korszak történész kutatói úgy vélik – mondta Vágó professzor –, hogy a holokausztnak a két világháború közötti korszak ágyazott meg, az az időszak, amikor az ország kormányzója Horthy Miklós admirális volt. Márpedig a mai magyar hivatalos narratíva próbálja tisztára mosni Horthy szerepét a magyar zsidóság ellen elkövetett holokausztaban, minden felelősséget a német megszállásra hárítva.

Dhalia Schindler kérdésére, miszerint akkor tehát a magyar zsidóság élete nagyszerű volt-e 1944. március 19-e előtt, a professzor azt mondta: ez bonyolult kérdés, ugyanis a magyar zsidóság zöme olyannyira jól asszimilálódott a magyar társadalomba, hogy ha nagyon megpiszkálnánk, nagyon sok magyar felmenői között lehetne kimutatni zsidó ősököt. Habár a magyar zsidóság teljes emancipációi elvezetett 1867 után, és sok zsidó asszimilálódott, az első világháború után Európában Magyarország volt az első állam, ahol antiszemita törvényt fogadtak el, jelesül a numerus clausust.

A beszélgetés során Vágó professzor rámutatott arra a jelenségre, hogy miközben a felnőrések szerint a magyar társadalomban feltűnően magas a zsidók ellen előítéletet táplálók száma – az arányuk eléri a 35-40 százalékot is –, eközben Magyarországon európai összehasonlításban az egyik legalacsonyabb a zsidók ellen elkövetett fizikai atrocitások száma. Giroud Harper kérésére, miszerint ez a jelenség mivel magyarázható, Vágó Rafael azt mondta: a magyar társadalom egy része hagyományos nacionalista érzelmű lévén antiszemita érzelmeket táplál ugyan, de ezt nem fordítja át tettelegessége, másrészt Budapesten élenk, virágzó zsidó közösség éli minden napjait a magyar kormány védelmét, támogatását elvezeti.

Hozzátette: a magyar médiát figyelve alig telik el nap, hogy a kormányzat vagy a zsidó közösségek vezetői közül valaki ne mondának el nyilvánosan, hogy Magyarországon milyen ritka biztonságban élhetnek a zsidók.

Mint mondta, figyelemmel kíséri minden a Mazsihisz, mint a Chábádhoz tarozó EMIH tevékenységét, s habár a két zsidó egyház között vannak viták például a zsidó identitás kérdésében, ezzel együtt az tény, hogy Magyarországon aktív zsidó közélet zajlik.

Arra a kérdésre, hogy egy illiberális államban a zsidó közösség milyen stratégiát követ, Vágó Rafael kifejtette: úgy látja, hogy a zsidó közösség óvatos, nem támadja élesen a rezsimet, megfogalmaznak ugyan kritikákat, de visszafogott, tehát mintha kivárnának azon az alapon, hogy „majd meglátjuk, mit hoz a holnap”, tudván tudva, hogy az állam anyagi támogatására a zsidó közösségnek szüksége van.

NAPTÁR

Január 21., péntek	Svájt 19.	Gyertyagyűjtés: 4.10
Január 22., szombat	Svájt 20.	Szombat kimenetele: 5.19
Január 28., péntek	Svájt 26.	Gyertyagyűjtés: 4.20
Január 29., szombat	Svájt 27.	Újholidhirdetés, Szombat kimenetele: 5.29

„Fogadásból kerültem a főiskolára, eszem ágában sem volt színésznek lenni”

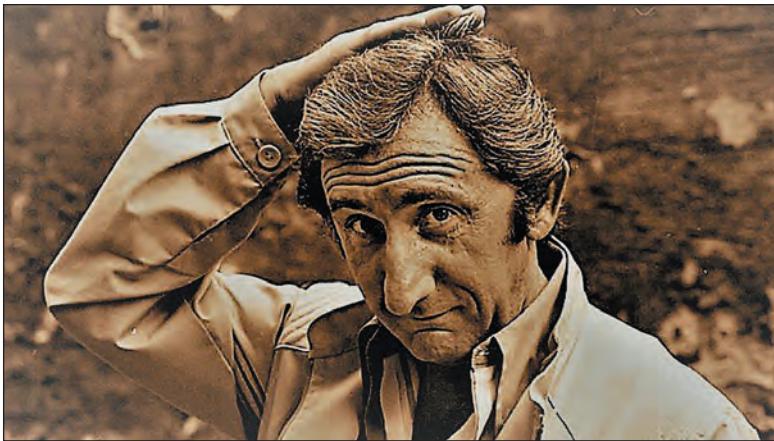
88 ével ezelőtt született Garas Dezső

88 ével ezelőtt született a Nemzet Színésze címmel kitüntetett, Kossuth- és kétszeres Jászai Mari-díjas Garas Dezső. Az érdemes és kiváló művész a vele készített portréfilmben Makk Károlynak azt mondta, hogy csupán fogadásból került a főiskolára, nem gondolta volna, hogy felvételt nyer, mégis egyből bejutott a Színművészeti.

A pályáját a Nemzeti Színházban kezdő művész színházi és filmes karrier is csinált, nem is akárhogyan és nem is akármekkorát. Garas Dezső a legismertebb és legnépszerűbb magyar színészök közé tartozott, aki 1989-ben A legényanya című politikai szatírával filmrendőrként is bemutatkozott.

„Egyrészről zsidó vagyok, másrészről egy hercegprímás családból származom” – nyilatkozta.

Az elsősorban ló- és állattenyésztő felmenőkkel rendelkező Garas Dezső családjában nem voltak művészek, jóllehet a színész édesapjára amolyan bohém emberként tekin-

tett. A szoba-konyhás erzsébetvárosi lakásban felnövekedő Garas Kátyáról lókereskedők világába született. A magánemberként és színészkként is rendkívül jó ember hírében álló művészre szinte minden pályatársa szeretettel tekintett.

Garas Dezső utolsó szerepét a Nemzeti Színházban a Jó estét nyár, jó estét szerelem című darabban, Töröcsik Marival játszotta el. Halála az egész magyar színésztársadalmat és rajongó közösséget is megrázta.

(A cikk első változata 2020. 12. 09.-én jelent meg.)

Dorothy Gale / Zsúrpuki

112 éve született Kőbányán Kaczler Katalin Mária

Kőbányán a Százados úti környéken, egy hégyermetes kispolgári családban, rendkívüli szégeségben nőtt fel. Katalin egy, az első világháború utáni korra jellemző akció keretében öt éven át külföldön nevelkedett. Hazatérése után a Kereskedelmi Leányiskola tanulónője lett, a környék legszebb lányának tartották. Külföldön szerzett nyelvtudásával, visszafogott öltözökösével és tiszta-ságigényével kissé kilögött a külterületi tanintézet diákjai közül.

Színészeti tanulmányait 1936-ban kezdte, Tarnay Ernőtől, majd Bárdos Artúrtól vett órákat. A fiatal szépséget Egyed Zoltán újságíró-laptulajdonos fedezte fel egy budai mulatóban, töle származik a jól csengő művészneve is. Most már mindenki világos, hogy az ünnepelt színésznek nem más, mint Karády Katalin.

Első fellépére a harmincas évek végén, Jób Dániel színházában, Somerset Maugham Az aszszony és ördög című darabjában került sor. 1939–1941 között a Pesti és a Vígszínházban játszott különböző szerepeket.

Első mozi filmje, a Halás tavasz sikerét követően a kor ünnepelt divája, szexszimbólum lett. Erotikusan bűgő, bárosnyos hangjával, erős, szuperén, „a végzet asszonya” karakterével szinte megigézte a férfiakat. Kilenc év alatt húsz filmfőszereiben láthatta őt a magyar közönség. Egyed Zoltán lett a menedzsere, aki kiváló érzékkel teremtte meg Karády hollywoodi sztárokhoz hasonlítható imázsát. A színésznek öltözökösét, kalapjait, hajviseletét, viselkedését fiatalkorú ezrei igyekeztek utánozni.

Karády Katalin magánéletét titkok és pletykák övezték, egyesek férfifálnak, mások lesbikusnak tartották. Gyengé szálak fűzték Horthy Miklós náciellenes kémfönökéhez, Újszász István táborkohoz, aki el is jegyezte, s megvásárolta neki a budai XII. kerületben, a Művész út 6. szám alatt álló villát. (Az épület a kilencvenes években Antall József, majd Horn Gyula miniszterelnök lakóhelye volt.)

vőlegénye viszontlátásának reménye tartotta életben.

Szörnyű egyéni sorsa ellenére sem szűnt meg embernek lenni: a nyilasoknak ékszeréket és aranyat adva, a Duna-parton egy egész gyerekcsapatot mentett meg a kivégzéstől. A gyerekeket a lakására vitte, és a háború végéig gondozta őket.

A második világháború után fokozatosan melőzötté vált. 1945–48 között még az Operettszínház foglalkoztatta, több operett főszerepét is eljátszotta: Maya (1945), Sybill (1945), Fekete liliom, Véra és családja, Bál a Savoyban. Az újrainduló magyar filmgyártás viszont már nem szállt vele.

1951-ben végleg elhagyta Magyarországot. Médiaszerepléseket nem vállalt. Sándor Pál filmrendezőnek azonban 1979-ben mégis sikerteit vele töltenie másfél napot New Yorkban, ám az interjú során közel képeket nem készíthetett róla. Karády ebben az exkluzív interjúban beszélt magyarországi megaláztatásairól. Neve egy teljes generáció előtt ismeretlen maradt az óhazában. Amikor hetvenedik születésnapja alkalmából Magyarországra hívták, stíluséről csak egy kalapot küldött maga helyett.

1990. február 8-án bekövetkezett halála után 19-én Budapesten, a Szent István-bazilikában ravatalozták fel, majd a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Zoltaiádák 6.

A 90-es évek elején létezett egy Napkelte című műsor a televízióban. Ebben Juszt László riporter készített interjúkat többek között politikusokkal. Egyik reggel Király B. Izabella (MDF) volt az alany, aki tulajdonképpen ami az antiszemizmust illeti, egy platformon volt Csurgával, a különbösz csak annyi volt, hogy ő nő.

Nos, volt egy pillanat, amikor igencsak el-

engedte magát a hölggyel zsidózás témaiban, mire Zoltai szervezkedni kezdett, és elrendelte, hogy egy kihelyezett interjú alkalmával a Hitközség felvásárolja a jegyeket a Zrínyi utcai klubba. Jó néhányan önkéntes alapon beültünk a nézőterre – sárga csillaggal kabátunkon. A politikusnő előtt felment a függöny, és hogy a smink hiányától vagy a látványtól lett hófehér, már sosem derül ki.

Azt talán mondani sem kell, hogy ezúttal nem zsidózott.

kápé

SPÁNN GÁBOR

Az élet szép?!

Aki kedves Olvasóim közül néhány sor után felkiált: mi közöm nekem a Spánn egészségi gondjaihoz, hiszen ilyen bajjal több százezer ember sétál, zsidó is, miért fárasztja ezzel az Új Élet 8. oldalát?! – azoktól türelmet kér a várható szórakozás reményében.

Mindenkiépen mentségemre szolgáljon, hogy így utólag, a gyögyulás útján visszanézve úgy érzem, az általam túlélt 2 hét és 2 kórház Tarantino kamerájáért kiált, de minimum tartalmaz annyi fekete humor műsfajába tartozó eseményt, ami érdemessé teszi a közlésre.

Egy novemberi péntek reggelen arra ébredtem, hogy nem kapok levegőt, valaki til a mellem, a szoba forog velem, bútorból bútorba kapaszkodva értem el túlélő üzemmódban a fürdőszobát. Gondos feleséggemmel összenézve arra jutottunk, hogy ugyan állandó kardiológiai ellenőrzés alatt vagyok, de ez most valami más. Megmérítük a vérnyomásomat, ami egész extra hüvely számokat mutatott, majd sürgősen felhívtam a lakóhelyemtől pár száz métere lévő kórház kardiológusát, szervezetem karbantartóját. Ő azt mondta, azonnal menjek át. Egy szál melegítőben átutáztunk a három percre lévő kórházba, bejelentkeztem a sürgősségin, ahol közölték, hogy üljünk le és várjak, amíg szólítanak. Sokakkal ellentében én nem panaszokom a várakozási időre, mert a sürgősségi osztály szűk, levegőtlen, dugig teli várakozója kísérletesen hasonlított a Keleti pályaudvar valamikori kultúrvájára. Nem ingerszegény környezetben töltöttem az 50 percert, míg szólítottak. Először is tőlem 1 méterre feküdt ruhástul, lába közé szorítva a ridiküljét, fulén telefonnal egy fiatal hölgy, akinek minden körébe infúzió folyt le, ezzel mintegy körterem-feelinget teremtve. Nem messze tőlünk ült egy idős bácsi kerekesszékben fel műlábbal. A baj akkor kezdődött, amikor úgy döntött, hogy ő levezi a műlábat, amit maga mellé tett, és az ahogyan volt, cipőstől, átlag 40 másodpercenként dölt el. Az én úrinő feleségem így 40 másodpercenként fülgrott, odament, felemelte a műlábat és kezébe adta az öregnek. Az megköszönte, majd valamiért benyült a zsebébe, ezáltal a műlábat ismét eldőlt, így a „jó társaságban röpül az idő” elve alapján az 50 perc nem is tünt soknak.

Megesinálták az ellenőrző röntgenemet, ami kizárt a tüdőgyulladást, majd bevittek a vizsgálóból, és ott jött rám a rémület. Rákötöttek egy EKG-ra, és amikor az kiköpte a leleteimet, az ügyeletes orvos, aki szerencsére kardiológus volt, azonnal lehívatta az én főorvosomat meg az intenzív ügyeletet, és amit gyűlöök, a fejem fölött suttogva latinul vitatkoztak. Megpróbáltam humorosra venni a helyzetet.

– Uraim! Ennyire súlyos állapotban vagyok, hogy három ilyen érettségezett tudós ember vitatkozik fölöttem?

– Az én orvosomnak van humorérzéke, és azt mondta:

– Nem ok nélkül tesszük! Kedves Spánn úr, magának olyan szívritmuszavarra van, mely hozzá kamrai, amivel ha később jön be, nem tudjuk megmenteni. Most bekötjük egy infúzióra, ami 2 óra hosszat fog lefolyni, egy élementő koktélt, és addig keresünk helyet önnel valamelyik intenzíven vagy őrzőben.

Én ekkor feladtam. Ahogy ezt mondani szokták, lepergett előttem az életem – legalább addig sem éreztem, hogy a branült milyen durván szerelik be a vénámba –, búcsúztam szeretteimtől, és azon törtem a fejem, hogy jutok leghamarabb pízsámához, fogkrémhez, szappanhoz. Aztán jöttem rá, hogy a patológián ezekre nem lesz szükség, mert ingyen adja az OEP.

Felésgem közben megérkezett a fiammal, kint halálra izgulta magát az előcsarnokban, láta a sürgés-forgást körülöttem. Kezelőorvosom csupán annyit mondott nekik, hogy menjenek nyugodtan haza, segíteni úgysem tudnak, semmilyen tárgyi dologra nincs szüksége, mert ahova visznek, ott úgysem mozdulhatok, és ruha sem lesz rajtam. Ha más nem, ez megnyugtatta őket.

Lélegzőlebb akkor láttak, amikor infúziót után mozdulatlanságra kényszerítve, ágyastul tolta az őrzőbe. Na, aki már járt ilyen helyen, még tán annak is tudok újat mondani. Az őrzőben a műtősfűrő átemelt az egyetlen üres ágyba, és döbbenten nyugtáztam, hogy a 6 ágyas intenzív körterem koedukált. Négyen voltunk férfiak, és pontosan velem szemben feküdt két hölgy. Az egyikük vagy kómában volt vagy még rosszabb, de végigaludta a teljes ottlétemet. A másik viszont amolyan „belférges” típus volt, azonnal felült, és kifaggatott a teljes életemről. Elképzelhetik, hogy abban az állapotban mennyire volt kedvem bárkivel beszélgetni... De a rosszabb ezután jött.

Megjelent egy Ursula méretű főnővér, aki a hangja boldogult Gregor Jóskáéra hasonlított, és azt mondta:

– Na kettesek! Most magát gépre rakjuk, innen kezdve az egyetlen mozgás, amit végezhet, a levegővétel, de azt ne hagyja abba, segíteni is fogunk hozzá.

És ezzel betett az orromba egy oxigénsöveget, érzésem szerint az agyamig feltolva. Ezután rám rakott 8 db tappancsot, ami nekem szerzett szórakozást, már csak bosszúvágyból is, tudniillik én még – nem követve a divatot – szőrös mellkassal születtem, máig az vagyok, és az általa rám cuppantott 8 tappancsból kb. fél percenten 1 leesett. Karomra tették az állandó vérnyomásomról, közölte, hogy az 24 órán keresztül 1 óránként bekapsol, ami azt jelentette, hogy azt a karomat óranként satuba szorította. Föltettek több ujjamra spanyolkesztyűvel felérő véroxigénszint-mérőt, és az éjjeliszekrényemen átraktak hálózatra. Utánasztálom:

– Mondja, nővér! Én innen elektromos áramról működök?

Mire azt mondta, hogy lehet mondani...

Még utánakiaibáltam:

– Akkor elvárom, hogy a talpaimra tegyenek zöld rendszámot!

Az igazi megróbáltatás akkor kezdődött, amikor megnagyobbodott prosztatám követelte jogait. A mellé tett nővérhívó nyomán Ursula behozott egy kacsát, és közölte, hogy innen intézzék mindenöt magam. Mivel a kíváncsi hölgy szobatársam úgy figyelt meg, mint egy igazi Pegasus, belefogtam életem legfájdalmasabb artistamutatóványába. Utánasztálom:

Bár a chanukai kívánságaim között ez nem szerepelt, de tudomásul vettetem. A jó hírű kórházban éhgyomorra jelentem meg fél 8-kor, és délután 3-ig nem szolt hozzá senki, egyetlen engedmény egy pohár tea volt. Akkor vittek el a műtőbe, és az az 1 óra 10 perc, amit ott töltöttem, teljesen kiesett. Mikor először engedték meg, hogy saját lábon menjek ki a fürdőszobába, magamban azon puffogtam, hogy miért nem mondották meg előre, hogy ide nem be tegnek, hanem karbantartónak hívtak be, mivel ott derült ki, hogy az illemhely ülőkéje. Ezután folytak sima körterembe, főorvosom jóvoltából egy olyan kétágynasba, ahol a Covid ellenére egy napig nem volt szabatársam. Ennek a napnak legnagyobb áldása az volt, hogy végre tudtam imádkozni is. Másnap valódi robbanásszerű élményben volt részem. A szűk fürdőben borotválkozás közben, mint deus ex machina, a zuhanyfülké üvegajtaja önmagától megindult, beleütöközt a másik oldal fémlékerébe, és hatalmas robbanással ezer darabra hullott. Beterítettem engem és az egész fürdőszobát. Szerencsére nem sérültem. Másnap közölték velem, hogy egy megadott napon jelenjek meg Budapest egyik legnagyobb központi kórházában, ahol pacemaker kapott.

Bár a chanukai kívánságaim között ez nem szerepelt, de tudomásul vettetem. A jó hírű kórházban éhgyomorra jelentem meg fél 8-kor, és délután 3-ig nem szolt hozzá senki, egyetlen engedmény egy pohár tea volt. Akkor vittek el a műtőbe, és az az 1 óra 10 perc, amit ott töltöttem, teljesen kiesett. Mikor először engedték meg, hogy saját lábon menjek ki a fürdőszobába, magamban azon puffogtam, hogy miért nem mondották meg előre, hogy ide nem be tegnek, hanem karbantartónak hívtak be, mivel ott derült ki, hogy az illemhely ülőkéje. Ezután valamennyi kontrollvizsgálaton és az azzal járó kínzatáson túlvoltam, az engem operáló orvos elmondtá, hogy innen kezdve olyan vagyok, mint a reklámbeli nyuszsi, amelyik elemmel működik, de az enyém tartós, évekig nem kell csak ellenőrzésre bennemnem.

Adtak mellé egy kisérő kütyüt is, ami egész nap bekapcsolva kell hogy álljon, hogy ha bármilyen rendellenesség van a szívem táján, ők jelet kapnak, és hívák telefonon vagy bevittetnek, ha szükséges. Úgy nézék a készülékre, hogy magamban azt mondjam, nekem aztán közvetlen kapcsolatom van a Teremtővel.

Köszönöm kérdésüket, a gondos ápolás ellenére javulok, és búscsúzoul az alábbi bölcsességgel terhelném még türelmüköt.

Az idős rabbi odahívja fiait:

– Ha kell, írjátok fel. Mindig legyél inkább gazdag és egészséges, mint beteg és szegény!